

Az Alaptörvény és az egyházakra vonatkozó legújabb szabályozás dimenziói

I. BEVEZETÉS

A rendszerváltást megalapozó és fejlesztő hazai alkotmányozási folyamatot már az 1980-as évektől kezdve a korszerű jogi alapelveket, továbbá az emberi és szabadságjogokat magukba foglaló, valamint a fejlett polgári országok alkotmányos intézményeit is bemutató számos tanulmány segítette. Az 1989-ben a nemzeti kerekasztal-tárgyalások keretében megalkotott, és azóta többször is módosított alkotmány bevezetője úgy szól, hogy az Országgyűlés a többpártrendszert, a parlamenti demokráciát és a szociális piacgazdaságot megvalósító jogállamba való békés politikai átmenet elősegítése érdekében állapítja meg Magyarország alkotmányának szövegét – az új alkotmány elfogadásáig. Bár a korszerű jogállami alkotmány előkészítésére 1994 és 1998 között intenzív politikai és szakmai egyeztetések folytak, mégsem jártak sikerrel. Ugyanakkor, időközben, globalizált és multikulturális világunkban olyan jelentős változások történtek,^[1] amelyek indokoltá tették a hazai alkotmány nemzetközi standardokhoz igazítását.

A 2010. évi országgyűlési választások eredményeként, a rendszerváltozás óta eltelt több mint két évtized során, második alkalommal fordult elő, hogy egy koalíció a mandátumok kétharmadát szerezte meg. Ez a hatályos szabályozás szerint lehetővé tette a kormányzó pártok számára az Alkotmány és a kétharmados törvények módosítását, illetve helyettük új jogszabályok alkotását. Ezzel a jogi lehetőséggel élve a 2011. során az általunk vizsgált téma alapjául szolgáló két jogszabály, az 1949. évi XX. törvény (Alkotmány) és az 1990. évi IV. törvény hatályon kívül helyezéséről és új törvények meghozataláról született döntés.

Jelen esetben a szabályozás tárgya az általánoshoz képest is magasabb törvényhozói felelősséggel jár, hiszen a gondolat, lelkiismeret és vallásszabadság, továbbá az állam és egyház kapcsolatának vonatkozásában a társadalom olyan szegmensével állunk szemben, amely alapjaiban határozza meg országunk történelmét és ezzel együtt a társadalmi tudatot, továbbá a nemzeti és

[1] Ezek közül talán a legradikálisabb változás, hogy „a globális kormányzás (*global governance*) korszakában az EU tagjaként is szereplő kontinentális alkotmányos jogállam jogrendszere hármas – nevezetesen nemzetközi jogi, szupranacionális jogi és nemzeti alkotmányi – befolyásoltság illetve meghatározottság keretei között alakul”. (Ádám, 2011, 194.)

európai kultúra legmélyebb rétegeit, még akkor is, ha ez a szekularizált világban olykor a feledés homályába merül.^[2]

A Magyar Országgyűlés 2011. április 18-án alkotta meg hazánk új alkotmányát, az Alaptörvényt, amely többek között az állam és az egyház kapcsolatát is szabályozza. Az állam világnézeti semlegességét számon kérve sokaknak már a törvényszöveg első mondata – „*Isten, áldd meg a magyart*” –, is problémát jelenthet. Amennyiben az idézett sort Magyarország himnuszaként, mint az államiság történelmileg kialakult nemzeti jelképeként,^[3] illetve a magyar irodalom egyik elismert alkotása szövegrészleteként értelmezzük, aligha merülhet fel az állam világnézeti semlegességének csorbulása, annál is inkább, mivel hasonló fordulatokkal más országok esetében is találkozunk.^[4] Így gondolhatunk akár az Egyesült Királyság himnuszára is, amely a miénkhez hasonlóan „*Isten*” megszólítással kezdődik,^[5] vagy éppen az Egyesült Államok bankjegyein található „*In God We Trust*” feliratra. Viszont a képet némileg már árnyalja az alkotmányozó atyák Isten előtti felelősségének az Alaptörvényt lezáró kinyilvánítása.

II. A GONDOLAT, A LELKIISMERET ÉS A VALLÁS SZABADSÁGA

A preambulunként szolgáló Nemzeti Hitvallás értelmében a magyarok elismerik a kereszténység nemzetmegtartó szerepét és tiszteletben tartják (becsülik) az ország különböző vallási hagyományait. A szóban forgó szakasz akkor nyer különös értelmet, ha azt az Alapvetés R. cikk harmadik pontjával vetjük egybe, mely szerint „az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és a történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni”. Bár a kereszténység történelem során megmutatkozó nemzetmegtartó erejét és értékkövetítő szerepét senki sem vonja kétségbe, ugyanakkor az idézett szakasz az állam egyfajta világnézeti elkötelezettségét feltételezi, ami viszont a vallási és világnézeti semlegességet hangsúlyozó 4/1993. (II.12.) AB határozatban foglaltakkal áll szemben. Eszerint az állam egyetlen egyház tanításával sem azonosíthatja önmagát.

[2] „*Tiszta szerencse, hogy a 'ki egyház és ki nem' alapvetése szépen illik a Nemzeti hitvallás szimbólumrendszerébe. Öröm az örömben, hogy a magyar közjogi hagyomány kereszténységgel felvértezett szentkoronás tengeréből az új fogalmi háló könnyedén kiemelhet olyan kincseket is, amelyeknek már az új törvény kedvezményezettjei sem örvendhetnek feltétlenül*” – olvashatjuk Uitz Renáta törvényalkotási kritikájában. (Uitz, 2011, 36.)

[3] Nyilvánvaló, hogy a vallásos emberek számára az idézett mű mélyebb értelmet hordoz.

[4] Az ír alkotmány a Szentháromságra való utalással kezdődik, majd Jézus Krisztusra való hivatkozással folytatódik. A német alkotmány preambuluma „Isten és az ember iránti felelősségének tudatában (...) a német nép...” – fordulattal kezdődik. A lengyel alkotmány Istenre, mint az igazság, az igazságosság, a jó és a szép forrására hivatkozik. A görög alkotmány az írhez hasonlóan „Szent, Egylényegű és Oszthatatlan Szentháromság nevében” invocációval kezdődik.

[5] „*God save the Queen*”

A gondolat, lelkiismeret és vallás szabadságához fűződő jogot az Alaptörvény VII. cikke deklarálja,^[6] ami néhány kivételtől eltekintve lényegében azonos a korábbi alkotmány szövegével. Az első mondatban a különbség csupán annyi, hogy kikerült belőle a „Magyar Köztársaságban” szövegrész, a második mondatba egyrészt bekerül a vallás vagy meggyőződés „megváltoztatásának” szabadsága, másrészt a törvényalkotó a „lelkiismereti meggyőződés” helyett a „meggyőződés” kifejezést használja. Ezenkívül kisebb jelentőségű változás, hogy a korábbi „magánkörben” kifejezés helyére a „magánéletben” szó került. Az előbbiekhöz képest újdonságot jelent az állam és az egyházak viszonyát eddig meghatározó „elválasztva” helyébe a „különváltan” kifejezés került, ezzel összefüggésben fokozott megerősítést nyert az egyházak autonómiája, illetve az állam és az egyházak közös célok érdekében történő együttműködés.

A szabályozás normatív tartalmából világosan kitűnik, hogy a gondolat, a lelkiismeret és a vallásszabadság a véleménynyilvánítási szabadság gyakorlásának egyik feltételeként egymást feltételező, egymáshoz szervesen kötődő, ugyanakkor nem teljesen egybeeső jogosultságok. A gondolat, illetve a tudatos gondolkodás az emberi lét alapvető és elválaszthatatlan velejárója, s mint ilyen, cselekvésünk és magatartásunk meghatározója. A gondolatszabadság természetét tekintve ötletszerű, spontán módon megnyilvánuló töprengés, problémafelvetés, megoldáskeresés, amely a mérlegelésen, megfontoláson keresztül természetesen jut el a meghatározott tudattartalmat felelősen vállaló meggyőződéshez.

A normarendszer vizsgálatakor az is felvetődhet, hogy a jog vajon milyen hatással lehet a gondolattermelés képességére? A vallási szabályok között éppen ezzel fellelhetők bizonyos tárgyú vagy tartalmú gondolatra irányuló tilalmak, ugyanakkor a természetjogi, illetve pozitív jogi felfogások ilyen nem ismernek. Viszont a jog igenis szerephez juthat az adott kérdés megválaszolásakor, különös tekintettel arra, ha figyelembe vesszük, hogy a személy gondolkodásmódja és meggyőződése az illető szocializációs folyamatainak eredménye, amelyet nagymértékben befolyásol az adott társadalom értékrendje. Nos, a jog a maga sajátos eszközrendszerével éppen ennek szabadságát hivatott garantálni, ugyanis senki sem kényszeríthető valamely vélemény elfogadására. Viszont a teljesség érdekében meg kell jegyeznünk, hogy a jog a gondolatra, a meggyőződésre és azok

[6] Alaptörvény VII. cikk (1) bekezdés: *Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki valóságos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa.*

(2) bekezdés: *Az állam és az egyház különváltan működnek. Az egyházak önállóak. Az állam a közösségi célok érdekében együttműködik az egyházakkal.*

szabadságára kizárólag csak megnyilvánulásuk esetén képes bármilyen hatást kifejteni.^[7]

Ebben az összefüggésben tehát a lelkiismeret szabadsága a Világ, és benne az ember alapvető egzisztenciális kérdéseire tartalmi vonatkozásában is kimeríthetetlen válaszokat felsorakoztató meggyőződés szabad tudatos és felelősségteljes kialakításában, vállálásában és kinyilvánításában mutatkozik meg. Meggyőződésünk szerint a lelkiismereti szabadság a vallásszabadságnál jóval tágabb fogalom, hiszen a vallás mellett számos más értelmezési módot is magába foglal.

Lényegében olyan abszolút alapjogról van szó, amely semmilyen formában sem korlátozható. A valláshoz való viszonyát tekintve lehet vallásos, vagy ateista. Ezek alapján a vallásszabadságot a meggyőződés szabadságának vallási értelmezésen alapuló válfajaként, vagy formájaként is definiálhatjuk, amely közvetlenül az emberi méltóságban gyökerezik, s mint ilyen, bizonyos esetektől eltekintve korlátozhatatlan. Ez utóbbi kategóriába tartoznak a törvényben előírt esetek, a közrend, a közbiztonság, a közegészségügy, a közérkölcös, illetve a versengő alapvető emberi jogok és szabadságok.

A vallásszabadság tehát a vallásos meggyőződés egyéni, vagy közösségi; a magán, vagy közszférában, a vallásos gyakorlatokban és szertartásokban történő kifejezésének szabadságát foglalja magába, amit a meggyőződés megváltoztatásának szabadsága tesz teljessé. Ebben a kontextusban a vallásszabadság joga alapvetően a meggyőződés szabadságát és az abból eredő cselekvést, illetve magatartást védi, amely a vallásszabadság szervesen összekapcsolódó kollektív és individuális formáiban jut kifejezésre.

Az állam számára a vallásszabadság tekintetében a legfőbb feladat és egyben kötelesség az eszmék és világnézeti rendszerek szabad áramlásának biztosítása anélkül, hogy azok bármelyikével azonosulna, illetve a tartalmi kérdésekkel kapcsolatban állást foglalna.^[8]

Szembetűnő változás az is, hogy a törvényhozó a korábbi egyes szám helyett („*egyház*”) többes számot („*egyházak*”) használ, mintegy ezzel is kifejezve a kulturális sokféleséghez hozzátartozó vallási pluralizmus fontosságát. Az „*elválasztva*” kifejezéshez képest szerencsésebbnek tűnik a „*különváltan*” szó használata, mivel az előbbi azt a hatást kelti, mintha az állam és az egyházak közötti viszony más által erőszakkal elért eredmény lenne; míg a „*különváltan*”

[7] Vö.: 4/1993. (II.12.) AB határozat

Hasonló értelemben nyilatkozik Drinóczi T. is, aki szerint „a gondolat-, a lelkiismeret és a vallásszabadság – elnevezésükből adódóan szabadságjogok. E szabadságjogok jellegzetességei közé tartozik, hogy sajátosan kötődnek az egyén olyan belső világához, amely nem lehet pozitív jogi előírások tárgya, mivel a jog értelemszerűen csak az egyén külső megnyilvánulását képes szabályozás alá vonni. Ha viszont a gondolat, a lelkiismeret vagy a vallás valamilyen formában kifejezésre jut, azt a jog már képes regulálni”. (Drinóczi, www.akkid.doctor.hu/anyagok/2felev/.../gondolat_es_lelkiismeret.doc)

[8] Vö.: 4/1993. (II.12.) AB határozat

a két fél közös akaratából létrejövő és hosszabb ideje fennálló helyzetet tükrözi vissza. A különvált helyzetet erősíti tovább az egyházak önállóságának deklarálása, ami kifejezésre juttatja a vallási közösségek belső életére és működésére vonatkozó állami kényszertől mentes jogalkotást, amit a törvényhozó szintén a második bekezdésben külön is nevesít. Ennek értelmében minden egyház elidegeníthetetlen szuverén joga, hogy a felekezeti autonómia keretében a saját hitelvei alapján az egyház céljait szolgáló, kellően kihirdetett, tartós, önálló, általános jellegű jogszabályokat alkosson, amelyek nem szorulnak semmiféle állami jóváhagyásra. Az egyházi autonómia keretei természetesen kiterjednek a belső jogszabályok szerinti működésre is, így az önrendelkezésből kifolyólag az állam egyetlen szervezete sem jogosult az egyházak belső szervezeti életének ellenőrzésére. A gyakorlatban ez minden állami beavatkozástól mentes belső szervezeti szabályozást és működést jelent, amit a lelkiismereti és vallásszabadság alapelveit tiszteletben tartva semmilyen hatóság sem cenzúrázhat. Az állam beavatkozását kizárólag csak egy szűk törvényes keret teszi lehetővé, amelybe a közrend, közkerölcs és a közbiztonság jogi követelményei tartoznak bele.

A fentiek alapján összességében megállapítható, hogy az egyház az államtól ugyan elkülönülő, de vele partneri viszonyban álló sajátos autonómiával rendelkező intézmény, amely társadalmi funkciójához és küldetéséhez illeszkedő jogokkal, illetve mentességekkel rendelkezik.

A jogállamiság helyreállítása után az egyházaknak ismét lehetőségük nyílt társadalmi szerepük immár szabad, azaz mindenféle korlátozásoktól mentes betöltésére. Ennek deklarálását és megerősítését láthatjuk szintén a VII. cikk második bekezdésében, mely szerint az állam a közösségi célok érdekében együttműködik az egyházakkal. A megállapításban implicit módon kifejezésre jut az egyház legitimációs és identifikációs funkciója, melynél fogva társadalom-meghatározó szerepe vitathatatlan. Az egyház által közvetített magatartási normák és minták az élet minden területére kiterjednek, így alkalmassá teszik arra is, hogy kultúrateremtőként és közvetítőként az oktatásban, a nevelésben, az egészségügyben és a szociális ellátásban is jelentős feladatokat lásson, amelyekre vonatkozóan kifejezett társadalmi igény is fennáll.

Az Alaptörvény VII. cikk (3) bekezdése a korábbi alkotmányhoz képest egyszerre újdonság és gyenge pont, hiszen nem az alapjogot (gondolat, lelkiismeret és vallásszabadság), hanem pusztán csak az egyházakra vonatkozó részletes szabályok kibontását rendeli sarkalatos törvényben szabályozni. Az új szabályozás természetéből bizonyos értelemben az alapjog védelmi szintjének csökkenésére is lehet következtetni.^[9]

[9] Vö.: Kukorelli, 2011, 25–27.

III. AZ EGYHÁZAKRÓL SZÓLÓ ÚJ TÖRVÉNY

Az Alaptörvény végrehajtását szolgáló törvények közül az Országgyűlés az elsők között fogadta el a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvényt,^[10] amelyet hamarosan a 2011. évi CCVI. törvény módosított. Az új törvény(ek) a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvényt (voltak) hivatott(ak) felváltani.^[11]

Kétségtelen, hogy már a 2011. évi C. törvény is a korábbiakhoz képest gyökeresen új fejezetet nyitott a lelkiismeret és vallásszabadság, különös tekintettel az egyházalapítás vonatkozásában. Az általános indoklás szerint a radikális változtatás főként azzal magyarázható, hogy „az 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságot, illetve az egyházak létrehozását széleskörűen biztosította, a későbbiekben azonban nyilvánvalóvá vált, hogy az egyházalapítás rendkívül nagyvonalú feltételei lehetőséget adnak az alapjoggal történő visszaélésekre is, mind az egyházaknak járó állami támogatások jogosulatlan igénybevételére, mind pedig ténylegesen nem hitéleti tevékenységet végző szervezetek egyházaként történő bejegyeztetésére”.^[12]

[10] Az AB közjogi érvénytelenség miatt az 164/2011. (XII.20.) számú határozatában megsemmisítette. Az Országgyűlés egy nappal, 2011. december 19-én a *nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény* 241. paragrafusával hatályon kívül helyezte a még hatályba nem lépett egyháztörvényt.

[11] A törvénymódosítás gondolata már 2000-ben is felmerült, az indoklás szerint erre egyrészt a nem vallási tevékenységet folytató közösségek kiszűrése, másrészt az egyházak és a vallási közösségek közötti differenciált bánásmód megteremtése érdekében volt szükség. Az akkori javaslatok jó néhány eleme visszatér a mostani tervezetben, így a vallás és vallási tevékenység meghatározása, illetve az adott közösség vallási tanítását magába foglaló hitvallás benyújtása a nyilvántartásba vétel alkalmával. Bővebben: Schanda, 2000, 10–17.

[12] <http://www.parlament.hu/irom39/03507/03507.pdf>

Kétségtelen, hogy az 1990. évi IV. törvény lehetőséget adott a kifejezetten nem vallási szervezetek vallási szervezetként történő elismerésére, következésképpen, akik éltek a jogszabály adta lehetőséggel nem követtek el törvényteleniséget. Ily módon a szociális, egészségügyi és oktatási feladatokat ellátó nem vallási civil szervezetek egyházként könnyebben tudtak támogatásokhoz jutni. Dobszay János több ilyen esetről is említést tesz: „a válság előtt haszongépjárművek alkatrészkereskedését tartotta fenn, majd webáruház működtetése lett a fő profilja Mautschek Zoltánnak. Ő az a budapesti vállalkozó, aki a Fővárosi Bíróságon egyházként bejegyeztette a NOÉ az Életért Közösség elnevezésű szervezetet, amely a 2009-es adófelajánlások alapján – a Hit Gyülekezete mögé felzárkózva, és megelőzve a Jehova tanúit – a nyolcadik egyházzá nőtte ki magát. Az új „vallás” legfőbb hittétele, hogy az állatnak is lelke van, illetve, hogy mindig igazat kell mondani, és nem szabad lopni. A tanításra hatezernél is több adózó mutatott fogékonyságot, vagyis utaltatta át adója 1 százalékát, összesen 35 millió forintot a Noé Állatotthonnal egy fedél alatt működő egyháznak. [...] Az Aranybárka Egyház alapítói nem is titkolják, hogy azért alapítottak új vallást, mert a gárdonyi idősothonuk így hozzájuthat például az egyházi intézményeket megillető kiegészítő támogatáshoz. Az intézmény – mint Novák Berta igazgató a HVG-nek elmondta – korábban 120 milliós hitelt vett fel, az állami normatívából és a beszedett hozzájárulásokból pedig még a napi működésre is csak épphogy futja. 'Mi nem visszaélünk, hanem élünk a jogszabályok adta lehetőségekkel, amire nem is lenne szükség, ha az állam szektorsemlegesen finanszírozná ugyanazt a munkát' – magyarázta Novák”. (Dobszay, 2010, 14–16.)

http://hvg.hu/hvgfriss/2010.40/201040_egyhazalapitasi_szigor_kimondjak_az_ament

Mindezt a törvényjavaslat parlamenti előadója a következő okfejtéssel kívánta alátámasztani: „...gondolom, mindenki egyetért azzal, hogy nem szükséges külön bizonyítani a joggal való visszaélést egy érzékeny jogterületen, amikor Magyarországon 343, más vélekedések szerint 362 egyházi szervezet van bejegyezve. Nem egy parlamenti expozé témája, hogy a visszaélések számos fajtáját felsorolja, de összevetve más európai országok egyházi létszámaival, nem túlzás azt állítani, hogy a vallásbiznisz, a joggal való visszaélés hazánkban az elmúlt 20 évben sajnálatos módon egyre nagyobb teret nyert. Engedjék meg, hogy egy-két számot felsoroljak összehasonlításként. Szlovákiában 18 egyház van bejegyezve, 34 Csehországban, Lengyelországban, amely négyszer akkora népességgel rendelkezik, 104; a nyugat-európai országok közül a legmagasabb bejegyzett szám Franciaországban: 75. Ezek a számok ékesen igazolják, hogy valóban, a jelenlegi hatályos törvényi szabályozás oly mértékben alkalmatlan volt, hogy valóságos vallási tevékenységet végző szervezeteket fogadjon csak be a rendszerbe, és a visszaélés olyan mértéket öltött, ahol kötelessége a törvényalkotónak, éppen a vallásszabadság megvédése érdekében a valódi vallásos tevékenységeket iktatni a törvénybe, és kizárni minden olyan lehetőséget, amely ezeket a visszaéléseket idézi elő”.^[13]

Mind a parlamenti vitában, mind pedig a szakmai közéletben szinte egyhangúan fogalmazódtak meg az 1990. évi IV. törvény módosításával kapcsolatban kétélyek,^[14] amelyek az ellenérveket számba véve – valljuk meg őszintén –, nem is voltak egészen alaptalanok, különösen akkor, ha figyelembe vesszük az ún. „bizniszegyházak” kiszűrésére rendelkezésre álló jogi eszközöket. A közös meggyőződés szerint az ügyészségi keresetindítás, a büntetőjogi szankciók következetes alkalmazása és az egyház finanszírozás szigorítása már önmagában is elégséges eszközöknek bizonyultak volna a kívánt cél elérése érdekében, ezért többen is vitatták az új jogi norma indokoltságát. A teljesség és az objektivitás érdekében meg kell jegyeznünk, hogy az 1990. évi IV. törvény rendszerváltozást követő megalkotásakor a kommunista diktatúra negyvenévi egyházüldözése után sokkal inkább a vallásszabadság minél szélesebb biztosítása volt a fő szempont, mintsem az indokolatlan restriktívumok. Az egyházak nyilvántartásba vételének eljárása lényegében az egyesületek nem peres eljárásban történő nyilvántartásba vételéhez hasonlított, ami olyan szervezetek számára is könnyen elérhetővé tette a státuszt, amelyek vallási tevékenységet nem végeztek.

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2012. január 1-jén hatályba

• Szőnyi Szilárd a „hittételekre” és az adófelajánlások mértékére vonatkozó részletes listát közöl az ötven legkétélyesebb magyarországi egyházzal. Szőnyi, 2011, <http://hetivalasz.hu/itthon/isten-allatkertje-35171>

[13] http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=103&p_felsz=2&p_szoveg=&p_felszig=2

[14] Schwetzer, 2011, 1-3.

lépett 2011. évi CCVI. törvény meglehetősen terjedelmes preambuluma elismeri az egyházak és vallási közösségek kiemelkedő fontosságát és a hitéleten túlmenő tevékenységét, amelyet az ország, illetve a nemzet életében töltenek be. Ez utóbbi hangsúlyozása mindenképpen üdvözlendő újdonságként jelenik meg a szövegben.

Némi fejtöresre adott okot az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvény preambuluma, amelyben a hagyományok tekintetében egyfajta kontinuitást feltételez a vallásszabadságot biztosító törvényekre, de különösképpen az 1990. évi IV. törvényre való hivatkozás. Ez utóbbi azért is jelentett komoly ellentmondást, mivel az új törvény az egyházi jogalanyiságra vonatkozó szabályozást a korábbiakhoz képest teljes egészében átrendezte, így hagyomány folytatásáról semmi esetben sem lehetett beszélni. Az időközben élesen felmerülő szakmai kritika hatására a 2011. évi C. törvényt felváltó 2011. évi CCVI. törvény preambulumban a törvényhozó már elhagyta a 1990. évi IV. törvényre való különös hivatkozást, így a most hatályos szabályozás bár valóban eltér a korábitól, viszont a jogtörténeti szempontból nem számít előzmény nélkülinek, hiszen a többszintű jogalanyiságra már korábban is találunk példát.^[15]

Az új törvény 1. §-a az Alaptörvény VII. cikk (1) bekezdésével összhangban fejt ki a lelkiismereti és vallásszabadság lényegi tartalmát, amely magába foglalja a vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztását, elfogadását, kinyilatkoztatását, megvallását, vagy szabad megváltoztatását. Ezek után a törvényhozó az alapjog gyakorlásának azon területeit külön is megjelöli, ahol az állam részéről fokozott garancia érvényesül. Ezek az oktatási, egészségügyi, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi intézményben ellátottak, valamint a büntetés-végrehajtási intézetben fogva tartottak.

A törvényhozó a 2. § (2) a rendvédelmi és honvédelmi szerveknél szolgálati jogviszonyban állók számára is biztosítja a lelkiismereti és vallásszabadság jogát, majd 3. §-ban az Alaptörvény XVI. cikk (2) bekezdésével összhangban a szülők gyermekük nevelésének szabad megválasztására vonatkozó jogát bontja ki.

A lelkiismereti és vallásszabadsághoz fűződő jog gyakorlásának korlátozásáról szóló 4. § (2) bekezdés a korábbiakhoz képest annyiban módosul, hogy a korlátozás csak az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése alapján a következőképpen történhet: „Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben,

[15] „A kétszintű státusz közép-európai sajátosság: a régióban több állam alakított ki ilyen gyakorlatot, de a kétszintű jogállás jellemezte 1895. és 1947. között a hazai szabályozást is (akkor elismert és bevett vallásfelekezetek között tett különbséget a törvény).” (Schanda, 2011, 516.)

Lásd a vallás szabad gyakorlatáról szóló 1895. évi XLIII. törvénycikkelyt, illetve a bevett és az elismert vallásfelekezetek között az elismert vallásfelekezetek hátrányára fennálló különbségek megszüntetéséről.

az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható”.

Szakmai körökben és a közéletben is a legnagyobb kritikát a közösségi vallás-gyakorlás retrospektív újraszabályozása váltotta ki, amely jogi minőségében is három különböző státuszt foglal magába.^[16] A jövőben egyházként nyer elismerést az az elsődlegesen vallási tevékenység gyakorlása céljából létrejött, az Országgyűlés által elismert, autonóm önkormányzattal rendelkező szervezet, amelyet azonos hitelveket valló természetes személyek alkotnak. A másik kategória a „vallási tevékenységet végző egyesület”, amely a törvényben meghatározott feltételek teljesülése esetén a későbbiekben az egyházkénti elismerésért is folyamodhat. A harmadik kategóriába az új törvény 38. § (2) bekezdése alapján azok a közfeladatot ellátó, egyháznak nem minősülő szervezetek tartoznak, amelyekkel a Kormány 2012. december 31-ig a közfeladat-ellátás költségvetési támogatásához kapcsolódó megállapodást köthet.

Az egyházként történő elismerést a vallási tevékenységet alapcélként végző, legalább száz éves nemzetközi múlttal rendelkező, vagy Magyarországon húsz éve működő egyesület^[17] számára teszi lehetővé, amely alapszabállyal, létesítő okirattal, megválasztott ügyintéző és képviseleti szervekkel, illetve tanításának lényegét összefoglaló hitvallással és rítussal rendelkezik. Az elismerés akadálya lehet az illetékes állami szerv által jelzett nemzetbiztonsági kockázat, valamint, ha szervezet tevékenysége sérti az ember testi-lelki egészséghez való jogát, az élet védelmét és az emberi méltóságot.

A korábbi megoldásokhoz képest^[18] a hatályos törvényben újdonságként jelenik meg az eljárás kezdeményezésének módja, amelyet ezer választópolgár aláírásával az országos népi kezdeményezésre vonatkozó szabályok alkalmazásával az egyesület törvényes képviselője indíthat. Megjegyzendő, hogy

[16] A koncepció szerint törvény szabályozni fogja az egyházak szintjeit, így megkülönbözteti a történelmi és az elismert egyházakat, valamint a vallási egyesületeket. A besorolást pedig szigorú kritériumokhoz köti: a történelmi egyházak vonatkozásában 100 év honosság, illetve 25 ezres lélekszám volt az elismerés tervezett alapfeltétele. Az elismert egyházak esetében 20 év honosságot és az előzőnél kisebb lélekszámot irányzott elő.

[17] Az új törvény által megkívánt 100 éves nemzetközi működésbe beszámít a 2011. évi C. törvényben szereplő 20 éves magyarországi jelenlét, így a kettő konjunktív feltételt alkot.

[18] A 2011. évi C. törvényt megalapozó javaslat az egyházak nyilvántartásba vételét még a Fővárosi Bírósághoz telepítette, ezzel ellentétben az elfogadott törvény szerint az egyházként való elismerésről az Országgyűlés kétharmados többséggel dönt. Ez a választás meglehetősen aggályosnak tűnik, mivel az Országgyűlés „túlnyomó részt politikai pártok választott képviselőiből álló, politikai programok megvalósítására hivatott *törvényhozó testület*. Egyházi státust és egyházi jogi személyiséget létesítő nyilvántartásba vételi jogosítványok a kapcsolódó törvényi feltételek megjelölésével *elfogulatlanul, szakszerűen elbíráló, független bíróság hatáskörébe illenek*”. (Ádám, 2011, 29.)

A parlamenti döntés alapján történő bejegyzést a hatályos törvényben a népi kezdeményezés szabályai szerint lefolytatandó eljárás váltotta fel. Indoklásul Lázár János frakcióvezető a parlamenti vitában történő felszólalásakor párhuzamba állította a nemzeti kisebbségek és az egyházak országgyűlési elismerését, mint a népszuverenitás gyakorlásának kitüntetett módját.

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=108&p_felsz=403&p_szoveg=&p_felszig=403

a megjelölt létszám nem az egyháztagságra, hanem a támogató aláírásokra vonatkozik,^[19] következképpen az új törvényből eltűnik az egyháztagságra vonatkozó létszámkövetelmény. Az aláírások hitelességének vizsgálatát követően az Országos Választási Bizottság elnöke tájékoztatja az Országgyűlést, amely a népi kezdeményezést köteles napirendre tűzni, illetve a kérelemről dönteni.

Az eljárás folyamán a törvényi feltételek vizsgálatát végző, vallási ügyekkel foglalkozó országgyűlési bizottság az egyesület egyházként történő elismerését tartalmazó törvénymódosítási javaslatot terjeszt az Országgyűlés elé, amely pozitív döntés esetén kiegészíti a törvény mellékletét képező jegyzéket. Az egyházi státuszt elnyerő szervezetek nyilvántartásba vételét és nyilvántartásának vezetését a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény alapján az egyházakkal való kapcsolattartásért felelős miniszter végzi.

A törvény mellékletében szereplő – először 14, majd később 27-re gyarapodott – egyházakat és az általuk meghatározott belső egyházi jogi személyeket az illetékes miniszter a fent említett eljárás lefolytatása nélkül, *ex lege* vette nyilvántartásba, ugyanakkor a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény alapján korábban bejegyzett szervezetek egyházi státuszukat elvesztve a 2012. január 1-jétől egyesületnek minősülnek. Az ilyen szervezeteknek a vallási tevékenységet végző egyesületként történő működés érdekében változásbejegyzési kérelemmel kellett fordulniuk az illetékes bírósághoz.^[20] Sikeres bejegyzés esetén a hitéleti és vallási tevékenység körében végezhetik mindazon tevékenységeket, amelyeket az új egyházi törvény nem tart fenn kizárólagosan az általa elismert egyházak számára.

A vallási tevékenységet végző egyesületek az egyesülési jog és a vallásszabadságra vonatkozó jog alapján kettős védelmet élveznek, ugyanakkor jogalkotási szempontból a mai napig deficitként jelentkeznek az egyesületek jogállásának konkrét meghatározása.^[21] Ennek keretében célszerű lenne rögzíteni azon

[19] A hatályát vesztt 2011. évi C. törvény 15. § (1) bekezdése a nyilvántartásba vétel egyik feltételként legalább 1000 magyarországi lakóhellyel rendelkező természetes személy tag aláírását jelölte meg. Az 1990. évi IV. törvény a bejegyzés feltételeként 100 alapító tagot határozott meg.

[20] Az új szervezeti formára áttérni kényszerülő korábban egyházként működő szervezetek számára elvileg külön problémát jelentett a törvény visszaható hatálya, mivel a belső szabályok alapján kialakított struktúra és működés nyilvánvalóan eltér az egyesületi gyakorlattól. A problémát a törvény 35.§ (3) bekezdésével azonos tartalmú a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium által közreadott tájékoztató hidalja át, mely szerint „a korábbi egyházak egyesületként történő bírósági nyilvántartásba vétele során a bíróság nem vizsgálja, hogy a szervezet létesítő okirata megfelel-e a legfőbb szerv, az ügyintéző szerv és a képviselői szerv létrejöttére és hatáskörére vonatkozó törvényi szabályoknak, abban az esetben, ha a szervezet vallási tevékenységét 2012. január 1-jétől a 2011. december 31-én hatályos belső egyházi szabályában meghatározott szervezeti keretek között változatlanul végzi”.

[21] A törvényhozó sajátos helyzetet teremt azzal, hogy az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény 4.§ (1.) bekezdésében bár nevesít speciális egyesületi formákat (párt, szakszervezet), de a vallási tevékenységet végző egyesületről nem tesz említést. Ugyanakkor megállapítja, hogy „a külön törvény hatálya alá tartozó tevékenységet végző egyesületekre törvény az egyesületekre vonatkozó rendelkezésektől eltérő szabályokat állapíthat meg”. A vallási tevékenységet végző egyesületekre vonatkozó

ismérveket, amelyek sajátos elemként a Ptk.-ban található egyesületektől való megkülönböztetésben segítenek.

Legfontosabb jogosítványaik közül különösen említésre méltó az „egyház” elnevezés használata, az adománygyűjtés és a személyi jövedelemadó felajánlott egy százalékában való részesülés lehetősége. Tagsági nyilvántartásukat csak a tagok külön engedélye alapján adhatják ki, közoktatási, szociális intézményeket tarthatnak fenn, felsőoktatási intézményük lehet, ezek működtetését az állam támogatja, valamint megtarthatják termőföldjeiket. Templomaik, temetőik és más szent helyeik pedig fokozott szabálysértési és büntetőjogi védelmet élveznek.

Az egyesületi továbbműködésről nem, vagy nemlegesen nyilatkozó, illetve változásbejegyzési eljárást eredménytelenül záró szervezetet a bíróság a kényszer-végelszámolási eljárás keretében jogutód nélkül megszünteti.

Kétségtelen, hogy a jelenlegi szabályozás lényegében szakít az 1990. évi IV. törvény által előírt, főként formai kritériumokra korlátozódó bejegyzési eljárással, mindazonáltal jogi hagyományainkat tekintve mégsem idegen, hiszen a többszintű szabályozás egyrészt saját jogalkotásunkban is megtalálható,^[22] másrészt azt jó néhány külföldi állam is alkalmazza.^[23]

IV. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

Ausztriában az alkotmány 15. cikkelye az elismert egyházak és vallási közösségek között tesz különbséget. A konstrukció egy többszintű rendszeren nyugszik, melyben az előbb említett kettő, majd 2002 óta három különböző jogi kategóriát találunk. Az egyházak a vallási közösségek elismeréséről szóló 1874. évi törvény alapján állami elismerésben részesülhetnek, amely következtében *sui generis* közjogi jogállást nyernek. A szervezetek ezt a státuszt akkor nyerhették el, ha szabályzatuk és tanításuk nem volt jogellenes vagy erkölcstelen, illetve ha kötelezettséget vállaltak gyülekezeti, vagy kultuszközösség létrehozására és működtetésére. Az elismerés többnyirerendelet útján történt. A klaszszikus, „történelmileg elismert” egyházakra azonban az állam és az egyház között fennálló konkordátum, illetve a külön törvények voltak irányadók, amelyek általában bizonyos többletjogokat is tartalmaztak. Az egyházak elismerési és működési feltételei vonatkozásában 1997. december 10-én az osztrák parlament új szabályozást vezetett be, ami a korábban elismert egyházak számára is komoly nehézséget jelentett. A felekezeti közösségekről szóló 1998.

- törvény megalkotása azért is indokolt, „...hiszen az egyesületekre vonatkozó jogszabályok teljesen más rendelkezéseket írnak elő arra vonatkozólag, hogy miként kell a közösség belső ügyeit, döntéseit intézni, mint amit az adott közösség hitvallása egyébként megkívánhat”. (Buda, 2001, 128.)
- [22] A vallás szabad gyakorlatáról szóló 1895. évi XLIII. törvénycikkely az elismert és bevett felekezetek fogalmát vezette be.

[23] Ausztrián kívül pl. Románia, Csehország és Németország.

évi 19. törvény ugyanis az eddigi kategóriákat a magánjogi jogi személyiséggel rendelkező felekezeti, vagy vallási közösséggel bővítette, amelyet akkor lehet bejegyezni, ha legalább 300 taggal rendelkezik.

A törvény a közösségek elismerésére vonatkozó korábbi feltételeket újjal egészítette ki, vagyis az elismerést kérő közösségnek a lakosság 2 %-nek megfelelő számú taggal kell rendelkeznie, továbbá 20 éves fennállást kell igazolnia, amelyből legalább 10 évet bejegyzett felekezeti közösségként töltött. Ezen kívül igazolnia kell az anyagi források vallásos célú felhasználását, valamint pozitív hozzáállást kell tanúsítania mind az állammal, mind a társadalommal szemben. Végül, a többi egyházzal szemben is „békés” viszonyt kell ápolnia, amelyet nem zavarhat meg törvénybe ütköző módon.

A legutóbbi osztrák szabályozás szerint az állami elismerésért folyamodó közösségek harmadik működési formaként 2002 óta a vallási közösségek magánjogi egyesülését is választhatják, ami gyakorlatilag egyesületi formát jelent.

Írországban az alkotmányos önrendelkezési joggal bíró vallásfelekezetek a *common law* alapján önkéntes egyesületként működnek, de mivel jogi személyiséggel nem rendelkeznek, jogállásuk a nem jogképes egyesülés jogállásához hasonlítható.

Olaszországban a vallási közösségek egy háromszintű rendszerbe illeszthetők, amely élén a katolikus egyház áll. Alatta azok az egyházak találhatóak, amelyek megállapodást kötöttek az állammal, végül a harmadik kategóriába az egyesületi jog alá tartozó közösségek, illetve az általános polgári jogi szabályok szerint el nem ismert egyesületek sorolhatók.

Franciaországban a Szentszékkal való kapcsolat megszakadása után, 1905-ben a Nemzetgyűlés megalkotta az ún. szeparációs törvényt, amely egyrészt bevezette az állam és egyház elválasztását, másrészt megszüntette az elismert egyházak kategóriáját. Ennek köszönhetően egyik egyház sem rendelkezik különleges közjogi státusszal, amely alól csak az elzászi területek jelentenek kivételt. Az 1905-ös törvény hozza létre a vallási társulások, vagyis az egyesületek kategóriáját, amelyek kizárólagos célja csak a vallásgyakorlás lehet. A katolikus egyház megtagadta az 1905-ös törvény végrehajtását, ugyanis attól tartott, olyan társulások jönnek létre, amelyek fölött elveszítené az ellenőrzést. Végül a parlamenti vita során az egyházi képviselők nyomására a 4. cikkelybe bekerült az a passzus, mely szerint a társulásoknak „az egyház általános szervezeti szabályaival” összhangban kell állniuk. Ez implicit módon pedig a Katolikus Egyház tekintélyének helyreállítását is jelentette.

Németországban az állam egyházként ismeri el az 1919 előtt bejegyzett egyházakat, amelyek közttestületi státuszuk ellenére mégsem tartoznak az államszervezethez, következésképpen autonómiával rendelkező közttestületek. A feltételek teljesülése esetén (alapszabály, szervezet, hitvallás, meghatározott létszám) ezt minden vallási közösség elnyerheti. A közjogi státuszt nem igénylő

szervezetek magánjogi egyesület formájában működnek, amelyek elkülönülnek a csupán részleges vallási célokat maga elé tűző vallásos egyesületektől.^[24]

A vizsgált esetek alapján megállapítható, hogy az egyházak és vallási közösségek jogalanyiságának szabályozása országonként is jelentős eltéréseket mutat, amely lényegében az állam és az egyház történelmileg kialakult kapcsolatrendszerével magyarázható. A jogi kategóriák tekintetében megkülönböztethetjük a *sui generis* közjogi személyiséggel rendelkező egyházakat; a magánjogi, többnyire egyesületi formában működő közösségeket és végül a speciális egyházi státusszal rendelkező közösségeket. A jogalkotásban megnyilvánuló differenciált bánásmódot erősíti, hogy az egyházak sajátos társadalmi súlyukra való tekintettel az őket megillető státusszal rendelkeznek.

V. AZ ÁLLAMI ÉS AZ EGYHÁZI EGYHÁZFOGALOM SAJÁTOSÁGAI

Az egyes felekezetek belső jogrendszerét vizsgálva közös vonásként állapíthatjuk meg, hogy azok mindegyike az adott egyház, vagy felekezet saját önreflexiójában kialakult egyháztanához, más néven ekkleziológiájához igazodik, és ennek megfelelően az adott szervezetre jellemző sajátos jegyekkel és elemekkel rendelkezik. Ebből kifolyólag az egyház fogalma alapvetően teológiai eredetű, amelyből világosan következik, hogy az az adott vallási közösség belső joga és az állami jog értelmezése szerint is eltérnek egymástól. Erre jó példa a katolikus és református egyház sajátosságai közötti alapvető különbség. A protestáns egyházak a katolikussal ellentétben nem rendelkeznek egyetemesen szervezett egységes szervezettel, ehelyett önálló jogalkotást folytató, egymástól elkülönült, lényegében szervezetenként is független, nemzeti egyházak összessége. Ugyanakkor a Magyar Katolikus Egyház kánonjogilag nem létezik, jogi személyként pusztán a bírósági bejegyzés céljából polgári jogi szempontból értelmezhető, melynek jogait a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia gyakorolja. A Katolikus Egyház szervezetenként elsődlegesen a részegyházként számon tartott egyházmegegyékből épül fel, bizonyos értelemben ezek halmaza; viszont az egyes országokra alkalmazott elnevezések (pl. Magyar Katolikus Egyház), az egyházmegegyék országon belüli területi határaihoz igazodó, másodlagosan létrehozott csoportjait jelölik, amelyek a római pápa fennhatósága alatt, egységes jogrendszer birtokában együttesen alkotják az egyetemes katolikus egyházat.

A vizsgálatok során jól érzékelhető, hogy az egyes vallási közösségek eltérő egyházfelfogása a strukturális különbségeket megelőzve már az elnevezésben is megmutatkozik. Így vannak, akik kifejezetten elutasítják szervezetük egyházként történő megjelölését, helyette hitközségként, vagy azok szövetségként,

[24] Vö.: Robbers, 2004.

egyházmegyeként, hívők közösségeként, gyülekezetként, vagy tanácsként definiálják önmagukat.

Az alkotmánybíróság álláspontja nyomán világosan látnunk kell, hogy a szabályozás során az állam nem követheti a különböző vallások egyházfelfogásait, ehelyett csak elvont, általánosan alkalmazható, a semleges jogrendbe illeszkedő keretszabályokat alkothat; viszont tartalmi kérdésekben az egyházak önértelmezésére kell hagyatkoznia. Ezzel magyarázható, hogy az állam a vallási közösségek számára különböző kritériumok^[25] alapján megalkotott jogi formát („egyház”) hoz létre, és szabadon dönt, hogy abban milyen feltételek mellett mely közösségeket részesít,^[26] vagyis az állam által alkotott egyházfogalom nem feltétlenül esik egybe az egyházak önértelmezésében kikristályosodott definícióval.

Az állami egyházfogalom további sajátossága, hogy egyrészt a különböző teológiai alapon álló egyházak, felekezetek és vallási közösségek gyűjtőfogalma, másrészt olyan mesterségesen létrehozott jogi kategória, amely funkcionális jellegénél fogva a vallási közösségek jogrendbe történő illeszkedését segíti elő.

Mindazonáltal ezen a ponton meg kell jegyeznünk, hogy az állam pusztán a vallásgyakorlás egyéni és közösségi feltételeit köteles biztosítani, viszont a szervezeti formák megalkotására vonatkozóan semmilyen kötelezettség nem terheli. A vallásszabadság gyakorlásához fűződő jogot ugyanakkor mindenki számára egyenlő mértékben köteles biztosítani, vagyis a semleges állam nem tehet különbséget az egyházak és a különböző felekezetek között. Az új törvényben megjelenő háromszintű szabályozás is jól mutatja, hogy az egyházi státusz megszerzése nem kizárólagos feltétele a közösségi vallásgyakorlásnak, ebből kifolyólag a vallásszabadság csorbítása sem áll fenn, mintahogyan azt néhányan feltételezik.

Az egyházi jogállás kérdése viszont sokkal élesebben merül fel, ha az alkotmányjogi státusz és a finanszírozás összefüggéseit vizsgáljuk, hiszen az elmúlt húsz évben „valamennyi egyházként nyilvántartásba vett szervezet az anyagi, pénzügyi előnyök rendkívül széles palettáját élvezhette; az egyéb nonprofit szervezet-típusokkal való összevetésben is számos előnyt, kedvezményt, illetve mentességet mondhatott magáénak”.^[27] Talán éppen ezzel magyarázható, hogy sokak számára miért is volt annyira vonzó az egyházként történő állami elismerés. A jövőre nézve mindenki számára megnyugtatóbb lenne a közjogi státusztól független, csupán a közcélú feladatellátáson alapuló intézményfinanszírozás következetes alkalmazása.

A 2011. évi CCVI. törvény újdonságai közé tartozik a vallási tevékenység definiálása, ami korábban már az 1990. évi IV. törvényt módosító 2000-ben benyújt-

[25] Az állam által alkotott „egyház” ismertetőjegyei lehetnek pl. a honosság, a létszám, hitelvek.

[26] Vö.: 4/1993. (II.12.) AB határozat

[27] Rixer, 2011, http://www.glossaiuridica.hu/cikkek/Egyházak_gazdalkodasa_penzugyei.pdf

tott tervezetben is szerepelt.^[28] Eszerint „vallási tevékenység olyan világnézet-hez kapcsolódó tevékenység, mely természetfelettire irányul, rendszerbe foglalt hitelvekkel rendelkezik, tanai a valóság egészére irányulnak, valamint az erkölcsöt és az emberi méltóságot nem sértő sajátos magatartás követelményekkel az emberi személyiség egészét átfogja”.^[29]

Ebben a vonatkozásban is irányadó az alkotmánybíróság 4/1993. (II.12.) számú határozata, amely kimondja, hogy „az állam teológiai kérdéseket nem dönthet el”. Ez különösen igaz, ha az állam világnézeti semlegességét, illetve az egyháztól való elválasztását is figyelembe vesszük, következésképpen az ilyen jellegű kérdések eldöntése sokkal inkább a vallási közösségek kompetenciája.

Amennyiben viszont a problémát a törvény által kínált státuszokkal összefüggésben szemléljük, az is elmondható, hogy jelen esetben az állam azokat a tevékenységeket nevezi meg, amelyek végzése esetén a közösség számára az adott jogállást biztosítja. Ilyen értelemben a definíció, illetve a törvényben található felsorolás nem elméleti meghatározás kíván lenni, hanem a jogi státusszal összefüggő funkcionális szerepet tölt be.

VI. ÖSSZEGRZÉS

Mindenekelőtt le kell szögeznünk, hogy a magyar állami egyházjog immár több mint húsz éve kialakított rendszere és annak elvei továbbra is szilárdak; még annak ellenére is, hogy az 1990. évi IV. törvény alkalmazásában érzékelhető volt némi bizonytalanság. Alaptörvényünk lényegében változatlan formában tartalmazza a jól ismert alapelveket, viszont nem az alapjog tartalmának kifejtését utalja a sarkalatos törvény tárgykörébe, hanem csak az alapjog gyakorlásának intézményes kereteit, amelyben egyrészt az egyházi autonómia védelme, másrészt az állam és egyház együttműködése kap nagyobb hangsúlyt.

Az egyházi törvény által megteremtett többszintű strukturális modell, mint jogi megoldás nem jelent újdonságot, azonban részleteit tekintve mégis csak annak mondható. Kétségtelen, ezzel kapcsolatban számos kérdés vetődik fel, mindezek ellenére bízunk benne, hogy az Alaptörvénnyel összhangban megfelelő keretet teremt az egyéni és közösségi vallásgyakorláshoz, továbbá az egyházak és vallási közösségek társadalmi küldetésének betöltéséhez.

[28] A törvénytervezet nem nyerte el a szavazatok többségét, így a fogalom akkor nem került bevezetésre.

[29] 2011. évi CCVI. törvény 6. § (1).

IRODALOM

- Ádám Antal (2011a): Vallás, vallásszabadság és egyház Magyarország Alaptörvényének, továbbá „A lelkiismereti- és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról” szóló 2011. évi C. törvény figyelembe vételével. In: Drinóczi Tímea (szerk.): *Magyarország új alkotmányossága*. Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Pécs, 5–30.
- Ádám Antal (2011b): Észrevételek a magyar alkotmányozáshoz. In: *Jura*, 1. szám, 191–203.
- Buda Péter (2001): Állam és egyház: a polgári átalakulás eredményeinek leépítése. In: *Fundamentum*, 2. szám, 127–142.
- Dobszay János: *Kimondják az áment? Egyház-alapítási szigor*. In: HVG, 32. évf. 40. (1636.) szám, 14–16. http://hvg.hu/hvgfriss/2010.40/201040_egyhazalapitasi_szigor_kimondjak_az_ament
- Drinóczi Tímea: *A gondolat-, a lelkiismeret és a vallás szabadsága, illetve az állam és az egyház viszonya a Magyar Köztársaságban*. In: www.akki.doctor.hu/anyagok/2felev/.../gondolat_es_lelkiismeret.doc
- Kukorelli István (2011): Az Alaptörvény és az egyházakról szóló sarkalatos törvény kapcsolata. In: Egyházügyi, vallásszabadsági tudományos konferencia, *Budapest, 2011. november 21.* (Szerk. Erdélyi László) Boldog Élet Alapítvány, Budapest.
- Rixer Ádám (2011): Egyházak gazdálkodása, egyházi pénzügyek. In: *Glossa Iuridica*, 2011/1. http://www.glossaiuridica.hu/cikkek/Egyhazak_gazdalkodasa_penzugyei.pdf
- Robbers, Gerhard (2004): *Állam és Egyház az Európai Unióban*. Pápai Református Teológiai Akadémia, Pápa.
- Schanda Balázs (2000): Szakmai koncepció a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény módosítására. In: *Magyar Jog*, 1. szám, 10–17.
- Schanda Balázs (2011): Néhány megjegyzés a lelkiismeret és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvényről. In: *Jogtudományi Közlöny*, LXVI. évf. 110. szám 515–520.
- Schwetzer Gábor (2011): Észrevételek „A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvényről.” In: *Jogi Iránytű*, 3. szám, 1–3.
- Szőnyi Szilárd (2011): Isten állatkertje: Az ötven legkétesebb magyarországi egyház. In: *Heti Válasz*, XI. 5. (2011.02.03.) <http://hetivalasz.hu/itthon/isten-allatkertje-35171>
- Uitz Renáta (2011): „Hogy ki egyház és ki nem”. Látélet a magyar állam és egyházak viszonyáról. In: *Fundamentum*, 3. szám, 23–40.